

Háború napokon át

Bödecs László: *Kánaánhoz közelebb*

Napkút Kiadó, 2022

Bödecs László költészete kevesekhez ért el, úgy érzem, nem túlzás azt állítani, hogy a *Semmi zsoldár* és *Az árvíz helye* című kötetivel nem szivárgott be kortárs irodalmunk vérkeringésébe, így harmadik verseskönyvére hárult az a feladat, hogy szélesebb olvasóközönséghez jusson el, és kellőképpen prezentálja a lírikus szépírói tehetségét. Ebből az aspektusból Bödecs nem jutott a *Kánaánhoz közelebb*. Egyértelmű, hogy magas szintű a technikai tudása, ügyesen kitanulta a versírás fortélyait, jó szeme van a nyelvben rejlő lehetőségek kihasználására, illetőleg jó füle a szövegek akusztikai többletének kiaknázására. Egyikben sem válik virtuózzá, de aprólékosan szerkeszti írásait, ami kellőképpen sűrítetté és feszültté teszi versvilágát – ugyanakkor ez kevés. A versek tartalmi oldala már hiátusokkal tűzdelt, cikornyás úton jutunk el egyrétegű, unalomig ismert tapasztalatokig, a szerző minden eszközt beveti, hogy szövegeit a megfelelő (értsd: az általa megszabott) módon értelmezze a befogadó. A közléskényszernek ez a formája, mely nem egy költeményét terheli meg, terméketlenné teszi az érintett szövegeket, nem hagyja azokat a saját belső törvényeik szerint érvényesülni. Amint a szerző erőszakosan magához ragadja a jelentésképzéshez való jogot, az olvasás élménye csonkává válik, az olvasóra tett hatás jelentős mértékben csorbul. A *Kánaánhoz közelebb* az a kötet, amit érteni lehet. Élvezni nem igazán.

Az író harmadik verseskönyve hét részre tagolódik, két keretciklusra (*Prológus* és *Epilógus*), ezeken belül pedig öt összefüggő versfüzérre. Az összetartozás és elkülönülés már a koncepción is észrevehető, az

öt belső ciklus a költő mindennapi életéből táplálkozó verseit (ezek címében a hét valamelyik napja fordul elő) vegyíti a római számokkal jelzett történetfoszlányokkal, amik egy hadjárat történetét beszélnek el. Így a közbülső korpuszok két különböző dimenzió részleges konstellációjából épülnek fel: a jelen krónikája a város-köztetek-szemle-átok-menedék szavak tengelyén, az elképzelt háború a hadüzenet-ostrom-romok-győztes-hazaút kifejezések mentén bontakozik ki. A keretező ciklusokba azok a költemények kerültek, melyek tematikailag, illetve a lírai én pozícióját tekintve nem illettek a két történet egyikébe sem. A *Prológus* és *Epilógus* hűen irodalomtudományi jelentésükhöz kapcsolódnak ugyan a közbülső versekhez, mert az első ciklus megteremti azt az atmoszférát, illetve elveti a csíráját néhány olyan gondolatnak, ami a két történetet jellemezni fogja, az utolsó pedig távolabb lép a fősodortól, közvetett zárását adva a mindennapok és a háború krónikáinak, de egyszerűen le is választhatók azokról.

Nagy Balázs *Élet és Irodalomban* megjelent kritikájában a nagyfokú személyeségről, illetve a lírai én „már-már zavarba ejtően referenciális” pozíciójáról beszél, amit nem is vitatok, azzal a kitétellettel, hogy ebben a kötetben az alanyiség a tetszelgés legfőbb eszköze. Akárhány alakban kerül elének a lírai én a nagyváros elveszett vándorától a hadvezérig, ő az első s utolsó mindegyik dalban. Egyértelmű, hogy a mindennapokról szóló versek alanya homogén, hogy alakmásáról olvasunk a hadjáratot elbeszélő szövegekben, így amikor a *Padon töltött délelőttben* „Laciként” nevezi meg a vers hőst, a gesztus akaratlanul is ha-

tással lesz a többi szöveg befogadására. Újra és újra megerősödik az a prekoncepció, hogy a vers erősebben kötődik az életrajzi szerzőhöz, mint általában szokott. Nagy Balázs talán e jellegzetesség miatt véli úgy, hogy a versek képesek valamilyen generációs problémát megjeleníteni, de én nehezen hiszem, hogy tömegek tudnának azonosulni a Bödecs által feldolgozott helyzetekkel, ráadásul az általa alkalmazott beszédmód visszafogott, e funkció betöltéséhez nem eléggé friss és merész (mint mondjuk Gál János vagy Locker Dávid stílusa). Alkatiilag nem passzol hozzá, versnyelve és lírai alakmása(i) inkább jellemezhetőek érzékenyként, tartózkodóként, mint nyersként, lázadóként. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az általa teremtett hadvezér alakja, aki nem a harmezők hőse, legfeljebb az első sor megfigyelője.

Ugyan a hadvezér feladata egy város elfoglalása (konkrét neve nincs, lehetne az Ígéret földje, egy középkori állam vagy egy modern metropolisz is), utazása mégis inkább a háborúról és a hatalomról, a látszatokról és az igazságokról szól. A történet „Az Ember helyéről a háborúban és békében” címmel is íródhatott volna, ugyanis ez a fő témája, a helyszínek, a szereplők, az időpont mind univerzális érvényűek, a cselekmény játszódhatna bibliai időkben vagy modern fegyverek uralta összeütközésekben is. „Ideje rendeznünk sorainkat, / a távolban már összeállni / látszik az idegen arcvonalt” (I.) – csöppenünk bele a harcok közepébe. Hasonlóan a csatára készülődő katonákhoz, az olvasó nem lát messzebb a következő lépésnél annak ellenére, hogy betekintést nyer a hadvezér gondolataiba, csak a pusztá parancsot ismeri: „ősz végéig elfoglaljuk a várost” (II.). Megrázó szembesülni azzal, miként értékeli az Embert a hadvezetés, nyersanyagként és a célok eszközeiként ugyanis arra sem méltók, hogy megismerjék, milyen célból veszélyeztetik az életüket. A háború, mint egy fekete lyuk, elnyeli az emberi élet értelmét, méltóságát, értékét – jobban

mondva, mint a III. utolsó versszakának iróniájából következik, átértelmezi ezeket: „aggódhatnak a hozzátartozók, / [...] / minden család sorsa ugyanaz, / mégsem hiába születnek a gyerekeik”. Szükségeket a győzelemhez, a hatalom kiszolgálásához és erősítéséhez, a versek eszünkbe juttathatják az *Az ötödik pecsét* nagymonológját, ahol a nyilastiszt egyértelművé teszi, hogy a rendet, rendszert csak kiszolgálók tarthatják fent, ám ehhez a „bennmaradtak” letörése, a meghódítottak beletörődése alapkövetelmény. A jelszavuk: „nem ura semminek, aki tetemek között kóborog” (V.). A háború lényege az irányítás, ismeri fel ezen a ponton a hadvezér, bár a hatalom (amelyből neki csak mérsékelten jut) őt is elvakítja, a sikerhez közel a hőssé válásáról fantáziál, önmagára sem emberként gondol elsősorban, hanem katonaként, fontos láncszemként – ám hamarosan még keserűbb felismeréshez jut. A hadjárat egy pontján a vezetőség parancsot ad a visszatérésre, békekötésre, ami azonnal értelmetlenné teszi a bajtársak életáldozatát, a cél szentségét és elérésének indokoltságát. Az új parancs felülírja a korábbi csaták szükségességét, a hadvezér, mint összekötő láncszem, a maga szerepét is elhibázottnak és feleslegesnek érzi. „Nem veszünk tudomást mi sem, / amiről nem muszáj” (IX.), gondolja a hadvezér a békéről és a hadjárat eredményeiről. Hirtelen üressé válik a jövő, a győzelem ellenére az élet nem változik, az ígéretesnek gondolt új világ csalódást keltő inkább, mint motiváló – ez az állapot a történet vége. Nem befejezésről van szó. Nincs ígéret a folytatásra. A „hova tovább?” kérdése kezdi meg uralmát.

Ugyanez a kérdés lappang a jelen krónikáját felépítő szövegek mélyén. Az elveszettnek tűnő lírai ént általában a megérkezés pillanatában láthatjuk (beér a munkahegyére, a múltból a jelenbe jut vagy fordítva, az emlékeibe zökken vissza, a városba vagy annak zártabb tereibe lép be), és bár gyakran alkalmazza az aposztrophé alakzatát, illetve sokszor találjuk párbeszéd-

helyzetben a vershőst, mégis magányos/magánreflexiói töltik ki leginkább a költeményeket. Az elmélkedő, világba tekintő lírai én pozíciója abszolút uralkodó, és amennyire befelé, ugyanolyan mértékben kifelé is tekint. Főképp idegennek érzi magát, szinte turistaként járja be a várost, gyakori elem, hogy nagyobb társaságokat, más embereket bámul, csak szemléli a jövőst-menést. „Elmehetünk egymás mellett jelentéktelen szavakkal, / azok nélkül is”, jegyzi meg a *Koncert az akadémián, csütörtök* című versben. A lírai én magánya nem visel negatív előjelet, a versbeli én identitása a hiten alapszik: szereti az életet, sokra tartja az embereket, áhítatos a világ dolgai iránt, még ha tökéletlenek is. Mint *A munkanap vége, péntek* című vers zárlatában írja: „rám mosolyogtak az utcalámpák, / és úgy éreztem, megülnék még egy öregedő, / ócska világ még használható lomjain”. Bizakodásának forrásai azonban kevésbé izgalmasak, jobbára banális felismerések sorozatából adódnak, a *Kánaánhoz közelebb* nem az intellektuális szórakozás kötete – olyan alapélményeket fogalmaz meg, számomra legalábbis, melyek ehhez kevesek (a *Padon töltött délelőtt, megint vasárnap* „tanulása” például az, hogy az élet mindennapi eseményei is kincset érnek), és nem egyszer nehezen felfejthető, annál könnyebben felejthető verset kap a befogadó (például a *Szégyen, szombat; A szabadság vége, régmúlt, péntek; Képzelt utazás, hét elejétől hétvégéig*), terhel

szavakkal, túlbonyolítva és a nagy igazságok kierőszakolási szándékával megtűzdelve. Egyszerűen nem természetes ez a habitus. (Vagy ha annak szánták, nagy a baj.)

A szövegekből „csak dereng [...] valami jószág, valami szenvedés” (*Szerda, dióhéj*). Ennél az igénél én sem választhatok jobbat, ám kritikusként annyit tanácsolni merek, hogy csak az válassza a *Hazaút a hegyekből, vasárnap délután* című verset, aki szereti a töredékhangulatot és az elkent befejezéseket, ajánlom még a *Szerda, túlélést* azoknak, akik a közhelyekig ismerik a klímaválság problémáját (és tovább nem merészkednének a feltárásban), a *Papírzacskó, kedd éjjel* pedig a szeretet témáját veszi elő hasonló sikertelenséggel. Véletlenül sem állítanám, hogy a *Kánaánhoz közelebb* nélkülözi az előremutató megoldásokat vagy maradandóbb alkotásokat. Egyszerűen csak kevés ilyen momentummal találkozhatunk. Többek között felhozható a *Proletárökök, hétfő*, amelyben a bosszúvágy és a megbocsátás dichotómiája a kisreményű lét árnyait tárja fel; a *Kedd reggel, egy város két fele között*, melyben a Budapest-szeretet szinte tapintható, és a vers fő jelenete – kép egy menyasszonyról, akit fotóznak, vagy épp kész leugrani a Szabadság hídról – is ügyesen megkomponált. A *Kánaánhoz közelebb* mindezek mellett illusztris példája annak is, hogy csupán technikai felkészültséggel és a versírás iránti elköteleződéssel nem érhető el kiemelkedő esztétikai eredmény.

Baráth Tibor

BARÁTH TIBOR (1996) irodalomkritikus, a Modern Líraelméleti és Líratörténeti Kutatócsoport tagja.